

Johdatus lapsivaikutusten arviointiin kunnassa

MLL:n koulutusaineisto 7.12.2021

MLL

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

LAPSET ENSIN

Lapsivaikutusten arviointi

- ***Lapsivaikutusten arvioinnissa*** selvitetään päätöksen tai toiminnan vaikutuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen.
- Lapsivaikutusten arviointi on osa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia ja se voidaan toteuttaa muun vaikutusten arvioinnin yhteydessä.

Vaikutus ja vaikuttavuus

- ”**Vaikutus**” on mikä tahansa tietyn päätöksen tai toiminnan seurauksena tapahtunut **muutos**.
- ”**Vaikuttavuus**” puolestaan kuvaa sitä, kuinka hyvin tietyllä päätöksellä tai toiminnalla on onnistuttu saavuttamaan **halutut tulokset ja vaikutukset**.

Mitä lapsivaikutusten arvioinnilla saavutetaan? (1/2)

- Tuo tarvittavaa **tietoa** lapsiin ja nuoriin vaikuttavan **päätöksenteon perustaksi**
- Mahdollistaa **lasten etujen huomioon ottamisen päätöksenteossa** lainsäädännön edellyttämällä tavalla
- Tuo näkyväksi **erilaisessa tilanteessa olevien lasten ja nuorten tarpeet** sekä mahdollistaa **eriarvoisuuden kaventamisen**
- Tuo esiin vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen **lyhyellä ja pitkällä aikavälillä**

Mitä lapsivaikutusten arvioinnilla saavutetaan? (2/2)

- Tuo lasten ja nuorten **kokemukset** hyödynnettäväksi päätöksenteossa
- Vahvistaa lasten ja nuorten **osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia**
- Lisää päätöksenteon **läpinäkyvyyttä ja moniarvoisuutta**
- **Selkeyttää ja jäsentää** valmistelua ja päätöksentekoa

Lapsivaikutusten arviointi osana vaikutusten arviointia kunnassa

- Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset / kuntalaisvaikutukset
 - Tässä osana lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset (lapsivaikutukset)
- Ympäristövaikutukset
- Vaikutukset kunnan toimintaan ja henkilöstöön
- Talousvaikutukset

Tunnistetaanko vaikutukset laajasti?

- Vaikutusten arvioinneissa korostuvat usein taloudelliset, organisatoriset ja henkilöstövaikutukset.
- Niissäkin tarkastelujänne on yleensä lyhyt.
- Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset (mukaan lukien lapsivaikutukset) jäävät usein vähemmälle huomiolle.
- On ongelmallista, jos päätöksenteossa on tunnistettu vain osa vaikutuksista ja nekin vain lyhyellä aikavälillä.

Vaikutukset voivat olla erityyppisiä

Vaikutuksia voidaan jaotella esimerkiksi seuraavasti

- myönteiset – neutraalit – kielteiset vaikutukset
- välittömät – välilliset vaikutukset
- vaikutukset kohdealueella – muualla
- tarkoitetut – ei-tarkoitetut vaikutukset
- ennakoidut – ennakoinnattomat vaikutukset

Arviointi eri vaiheissa

- Vaikutusten **ennakkoarviointi**: Suunnitteilla olevan päätöksen vaikutuksia arvioidaan **ennen päätöksen tekemistä**.
- Vaikutusten (ja vaikuttavuuden) **seuranta-arviointi**:
Selvitetään, mitkä ovat **tehdyn päätöksen vaikutukset ja vaikuttavuus**.
- **Toiminnan arviointi**: Arvioidaan **toiminnan** (esim. perusopetuksen tai lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnan) **vaikutuksia ja vaikuttavuutta**.

Vaikutusten arvioinnin oltava aitoa

- Vaikutusten arvioinnin on oltava aitoa.
- Myös mahdolliset kielteiset vaikutukset on tuotava esiin.
- Toiveiden tai tavoitteiden toistaminen ei ole vaikutusten arviointia.
- Ennakkoarvioinnissa vaikutusten toteutumisen epävarmuus on tunnistettava.
- Arvioinnissa ei voida jäädä vain ”varmojen” vaikutusten varaan, vaan myös epävarmat vaikutukset syytä tuoda esille.

Lapsivaikutusten arviointiin edellyttää mm. seuraava lainsäädäntö (1/2)

- **Lapsen oikeuksien sopimus** (3.1 artikla, lapsen edun ensisijaisuus)
- **Terveydenhuoltolaki** (11 § terveys- ja hyvinvointivaikutusten ennakkoarviointi ja 12 § terveys- ja hyvinvointivaikutusten seuranta-arviointi)
- **Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki** (6 § hyvinvointi- ja terveysvaikutusten ennakkoarviointi ja seuranta-arviointi kunnassa)

Lapsivaikutusten arviointiin edellyttää mm. seuraava lainsäädäntö (2/2)

- **Varhaiskasvatusturvalaki** (4 § lapsen edun ensisijaisuus ja 24 § varhaiskasvatuksen arviointi)
- **Perusopetuslaki** (21 § koulutuksen arviointi)
- **Lukiolaki** (56 § koulutuksen arviointi)
- **Laki ammatillisesta koulutuksesta** (126 § koulutuksen arviointi)
- **Maankäyttö- ja rakennuslaki** (9 § vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa)
- **Hallintolaki** (31 § viranomaisen huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä)

Lapsivaikutusten arvioinnin oikeusperustaisuus

- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lapsen edun ensisijaisuuden **periaate** (3.1 artikla) muodostaa vahvan oikeudellisen perustan lapsivaikutusten arvioinnille. Lapsen oikeuksien sopimus on lakina voimassa oleva **ihmisoikeussopimus**. Se velvoittaa myös kuntia.
- Lapsivaikutusten arviointi on **keino lasten etujen selvittämiseen**.
- Arvioinnissa huomioitava myös **muu tilanteeseen liittyvä lainsäädäntö**. Esim. varhaiskasvatusta, perusopetusta, lukiokoulutusta, ammatillista koulutusta, sote-palveluita, vapaa-ajan palveluita tai kaavoitusta koskeva lainsäädäntö.

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet

- Lapsen edun ensisijaisuus (3.1 artikla)
- Syrjimättömyys (2 artikla)
- Lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)
- Lapsen näkemysten kunnioittaminen / oikeus tulla kuulluksi (12 artikla)

Lapsen edun ensisijaisuus (LOS 3.1 art.)

- Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
- In all actions concerning children... the best interests of the child shall be a primary consideration
- Vid alla åtgärder som rör barn... ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Lapsen edun arviointi ja lapsivaikutusten arviointi

- Yksittäistä lasta koskeva päätös/toimi = Lapsen edun arviointi
- Lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskeva päätös/toimi = Lapsivaikutusten arviointi
- YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut lapsen edun ensisijaisuutta käsittelevän yleiskommentin (nro 14).

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit: <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>

Lapsen etu ja käsite ”hallintoviranomaiset”

- Esimerkiksi kunnan toimielin, kuten lautakunta, sen jaosto, kunnanhallitus tai valtuusto, on sopimuskohdassa tarkoitettu hallintoviranomainen, jonka otettava lapsen etu ensisijaisesti huomioon.
- Lapsen edun on oltava ensisijainen harkintakriteeri, kun kunnassa päätetään lapsia koskevasta tai heihin vaikuttavasta asiasta.

Lapsen etu ja käsite ”sosiaalihuolto”

- Lapsen oikeuksien sopimuksen ilmaus ”julkinen tai yksityinen sosiaalihuolto” tulee tulkita laajassa merkityksessä. Lapsen oikeuksien komitean mukaan ilmaisen tulee ymmärtää tarkoittavan kaikkia laitoksia, joiden toiminnalla ja päätöksillä on vaikutus lapseen ja heidän oikeuksiensa toteutumiseen.
- Komitean mukaan näitä ovat esimerkiksi huolenpitoon, terveyteen, ympäristöön, koulutukseen ja vapaa-aikaan liittyvä toiminta.

Lapsen oikeus syrjimättömyyteen (LOS 2 art.)

- **Lapsen oikeudet tulee taata kaikille lapsille.** Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien perusteella.
- Syrjinnän kieltö ei ole vain passiivinen velvollisuus, joka kieltää kaikenlaisen syrjinnän, vaan se myös **edellyttää aktiivisia toimenpiteitä eriarvoisuuden korjaamiseksi.**
- Lapsivaikutusten arvioinnilla voidaan tunnistaa eriarvoisuutta ja tehdä ehdotuksia korjaaviksi toimenpiteiksi.

Lapsen oikeus kehittymiseen (LOS 6 art.)

- **Kehittyminen kokonaisvaltainen käsite**, johon kuuluvat kaikki lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet ja lasten hyvinvoinnin osa-alueet.
- Kehittyminen tulee käsittää **laajassa merkityksessä** käsittäen niin fyysisen, henkisen kuin sosiaalisen kehityksen.
- Kyse ei ole vain lapsen kehityksen varmistamisesta kohti aikuisuutta vaan **myös parhaiden mahdollisten olosuhteiden järjestämisestä lapsen nykyistä elämää varten.**

Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (LOS 12 artikla)

- **Lapsen on saatava vapaasti ilmaista näkemyksensä.**
- Näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- **Lapsen näkemykset tulee kuulla ja ottaa huomioon kaikissa häntä koskevissa asioissa, myös lapsen edun arvioinnissa.**
- **Lasten ja nuorten kuuleminen on olennainen osa lapsivaikutusten arviointia.**

Lapsivaikutusten arvioinnin hyvinvointiperustaisuus

- Lapsivaikutusten arviointi on myös hyvinvointiperustaista, jossa tarkastelun kohteena ovat vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin, kehitykseen ja kasvu- ja elinympäristöön.
- Oikeus- ja hyvinvointiperustainen tarkastelu liittyy toisiinsa, koska oikeuksilla turvataan hyvinvoinnin toteutumista.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa

– vaikutusten arviointi (sote-järjestämislain 6 §)

- Kunnan on **otettava päätöksenteossaan huomioon päätöksensä arvioidut vaikutukset** ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen **väestöryhmittäin**.
- Kunnan on **seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä** sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja **väestöryhmittäin**.
- Kunnassa on **raportoitava** kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä **valtuustolle vuosittain**.
Lisäksi kunnassa on valmisteltava valtuustolle **valtuustokausittain**
hyvinvointikertomus ja -suunnitelma.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (9.1-2 §)

Vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

- Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin.
- Kaavan vaikutuksia selvitettäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus.
- Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.

Lapset ja nuoret tiedon tuottajina arvioinnissa

- **Kuuleminen arjen kasvuympäristöissä ja palveluissa:**
päiväkodeissa, kouluissa, aamu- ja iltapäivätoiminnassa, kerhoissa, sote-palveluissa, avoimissa kohtaamispaikoissa, nuorisotiloissa, kirjastoissa, kulttuuri- ja liikuntapaikoissa, järjestöjen toiminnassa
- **Verkkopohjainen kuuleminen**
- **Edustukselliset foorumit** oppilaskunnat, lasten parlamentit, nuorisovaltuustot

Lasten kuulemisen perusedellytykset

- Avoimia ja informatiivisia
- Vapaaehtoisia
- Lasten näkemyksiä kunnioittavia
- Merkityksellisiä
- Lapsille sopivia (lapsiystävälliset menetelmät)
- Kaikille lapsille avoimia
- Aikuisilla riittävät valmiudet lasten kuulemiseen ja osallistamiseen
- Turvallisia (ml. emotionaalinen turvallisuus)
- Tiedottamiseen ja seurantaan sitoutuminen

Esimerkki lasten kuulemisesta –

Lasten kuuleminen kouluverkkoa koskevassa arvioinnissa 1/2

Alakoululaiset lapset pohtivat Suomen UNICEFin fasilitoimassa osallisuustyöpajassa (Lohjan 16 koulusta kustakin 2 oppilasta ja 1 aikuinen) pienryhmissä seuraavia kysymyksiä:

- Mikä on parasta koulussa?
- Miltä tuntuisi vaihtaa koulua?
- Miltä tuntuisi, jos omaan kouluun tulisi uusia oppilaita?
- Mikä voisi helpottaa omaa koulun vaihtoa?
- Mitä huolenaiheita mahdollinen oman koulun lakkautus voisi herättää?

Esimerkki lasten kuulemisesta –

Lasten kuuleminen kouluverkkoa koskevassa arvioinnissa 2/2

- Lasten vastauksissa korostettiin kavereiden, kivan opettajan, hyvän välituntialueen ja turvallisen oppimisympäristön, jossa ei kiusata, merkitystä.
- Huoli kaverisuhteiden säilymisestä
- Tutustuminen uuteen kouluun ja opettajaan hyvissä ajoin tärkeää
- Huoli kiusaamisesta ja yhteisöllisyyden puutteesta
- Koulumatkojen muuttuminen
- Hyvinä puolina nähtiin, että uusi ympäristö voi mahdollistaa uusia kavereita, harrastuksia, tapahtumia ja parempia tiloja.

Lapsivaikutusten arviointi osaksi valmistelua ja toiminnan kehittämistä

- Lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla **säännönmukainen osa kunnan toimintaa.**
- Ennakkoarviointi tulee tehdä **riittävän varhaisessa vaiheessa valmistelua**, jotta sillä on aito merkitys
- Arviointien toteuttamisessa voidaan käyttää **erilaisia menettelytapoja**
- **Moniammatillista osaamista** on syytä hyödyntää tarpeen mukaisesti

Lapsivaikutusten arviointia edistäviä tekijöitä 1/3

- Lapsia ja nuoria sekä heidän näkökulmiaan arvostetaan ja ne huomioidaan kunnassa
- Lapsivaikutusten arviointi on systemaattinen osa kunnan toimintaa, eikä vain pistemäistä ja satunnaista
- Arviointiin on riittävästi aikaa ja riittävät henkilöstöresurssit
- Riittävä tietopohja valmisteltavasta asiasta saatavilla / Yhteinen tietovaranto ja ajankohtaisen tiedon välittäminen kunnan sisällä

Lapsivaikutusten arviointia edistäviä tekijöitä 2/3

- Lapsivaikutusten arviointia koskevien ohjeistukset ja niiden hyödyntäminen / Koulutus lapsivaikutusten arviointiin / Tukihenkilö lapsivaikutusten arviointiin
- Lapsivaikutusten arvioinnin kehittäminen hallintokunnat ylittäen koko kunnan tasolla
- Kunnan toimintakulttuuri tukee lapsivaikutusten arviointien tekemistä. Riittävä tietoisuus ja ymmärrys lapsivaikutusten arvioinnista ja sen merkityksestä.
- Tuki lapsivaikutusten arviointiin kunnan luottamushenkilö- ja viranhaltijajohdolta

Lapsivaikutusten arviointia edistäviä tekijöitä 3/3

- Lasten ja nuorten kuuleminen lainvalmistelussa / Osallisuutta korostava prosessi / Osaaminen lasten ja nuorten kuulemisesta
- Sidosryhmien, kuten järjestöjen, kanssa tehtävä yhteistyö / Tieto valmisteltavan asian kannalta keskeisistä sidosryhmistä
- Lapsivaikutusten arviointia tehdään koko valmistelun ajan, ei vain pistemäisesti alussa tai lopussa
- Tuodaan avoimesti esille paitsi myönteiset ja neutraalit vaikutukset myös mahdolliset kielteiset vaikutukset
- Ennakkoarvioinnin lisäksi tehdään myös seuranta-arviointia

Lapsivaikutusten ennakkoarviointi prosessina 1/2

- Tunnistetaan tarve arvioinnille.
- Päätetään arvioinnin laajuudesta ja menetelmistä.
- Kartoitetaan olemassa oleva tieto.
- Määritellään tarkasteltavat vaihtoehdot ja arviointikysymykset.
- Kerätään arvioinnissa tarvittava tieto, myös lapsilta ja nuorilta.
- Tunnistetaan ja kirjataan eri vaikutukset ja niiden merkittävyys.

Lapsivaikutusten ennakkoarviointi prosessina 2/2

- Tehdään kokonaisarvio vaikutuksista ja laaditaan johtopäätökset ja suositukset päätöksentekoa varten.
- Raportoidaan tulokset.
- Otetaan arvioinnin tulokset huomioon, tehdään päätös ja tiedotetaan asiasta.
- Seurataan toimeenpanoa ja arvioidaan toteutuneet vaikutukset.

Lapsivaikutusten arvioinnin peruskysymyksiä

- Mitä vaikutukset ovat lasten ja nuorten **hyvinvointiin** lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
- Minkälaiset vaikutukset ovat **eri lapsi- ja nuorisoryhmiin** ja miten erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten asemaa voitaisiin parantaa?
- Miten **lapsia ja nuoria kuullaan** ja mitkä ovat heidän näkemyksensä asiassa?
- Miten **myönteisiä vaikutuksia** lasten ja nuorten hyvinvointiin voitaisiin vahvistaa ja **kielteisiä vaikutuksia** poistaa tai ainakin lieventää?

Varhaiskasvatukseen ja koulutukseen liittyviä lapsivaikutusten arvioinnin kysymyksiä 1/3

- Mitä vaikutuksia (valmisteilla oleva / tehty) ratkaisulla (ratkaisuvaihtoehdolla) on varhaiskasvatukseen tai koulutukseen osallistumiseen?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on varhaiskasvatuksen tai koulutuksen saavutettavuuteen (mm. matkat, oppimisympäristön esteettömyys ja sopivuus, oppimateriaalien saavutettavuus, miten on huomioitu eri lapsiryhmät)?
- Tukeeko ratkaisu yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua ja olla mukana varhaiskasvatuksessa tai koulutuksessa (toteutuuko inklusioperiaate)?

Varhaiskasvatukseen ja koulutukseen liittyviä lapsivaikutusten arvioinnin kysymyksiä 2/3

- Tukeeko ratkaisu ihmisoikeussopimuksissa asetettuja velvoitteita lapsen kasvatukselle ja koulutukselle (mm. LOS 29 artikla lapsen koulutuksen tavoitteista ja 31 artikla lapsen oikeudesta lepoon ja vapaa-aikaan, leikkimiseen ja virkistystoimintaan)?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on varhaiskasvatuksen tai koulutuksen laatuun (esim. ryhmäkoot, henkilöstön koulutus ja määrä ja pysyvyys jne. Miten laatutekijät on määrittely ja miten mahdolliset laatukriteerit/-suositukset on otettu huomioon)?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on varhaiskasvatusympäristön tai opiskeluympäristön turvallisuuteen ja terveellisyyteen?

Varhaiskasvatukseen ja koulutukseen liittyviä lapsivaikutusten arvioinnin kysymyksiä 3/3

- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on lasten ja nuorten mahdollisuuteen suoriutua koulutehtävistä (mm. sopivat ja riittävät opiskeluvälineet, tarvittavat apuvälineet ja tulkkauspalvelut)?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on lapsen tarvitsemaan pedagogiseen ja muuhun tukeen varhaiskasvatuksessa tai koulutuksessa?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on koulumatkojen kestoon ja turvallisuuteen?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on lapsen ja nuoren koulupolun jatkuvuuteen tai koulupudokkuuteen?
- Mitä vaikutuksia ratkaisulla on lapsen mahdollisuuksiin saada tukea opiskeluhuollosta ja sosiaali- ja terveyspalveluista?

Esimerkkejä toteutetuista arvioinneista

Palveluverkkoselvitys ja lapsivaikutusten arviointi Huittisissa

<https://thl.fi/documents/605877/3817914/Eija+Mattila.pdf/ac46ef4a-bf29-49f1-8cea-e8933cf97fa1>

Lapsivaikutusten arviointi Soiten Lasten ja nuorten päivystyksestä

https://www.soite.fi/media/Lasten_paivystyksen_LAVA_Soite.pdf/format-pdf

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi : Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista (Ruuska, Tupu; Itkonen-Ratilainen, Mari; Harju-Kivinen, Raija; Honkanen, Kati 2018)

<https://www.julkari.fi/handle/10024/136961>

Lapsivaikutusten arvioinnista videoilla

Kaikkien lasten kunta -webinaarissa Esa livosen ja Kirsi Pollarin esitys lapsivaikutusten arvioinnista, kohdasta 51:30 eteenpäin

<https://www.youtube.com/watch?v=MKKDjiWozIM>

Lapsen oikeudet päätösten valmistelussa, Esa livonen ja Johanna Palomäki keskustelevat lapsen oikeuksista ja lapsivaikutusten arvioinnista <https://www.youtube.com/watch?v=yq0UID7Qmks>

Lapsivaikutusten arvioinnin tueksi aineistoja

Kansallinen lapsistrategia

<https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsistrategia/julkaisut/>

THL <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/lapsen-oikeudet-lahtokohtana/lapsivaikutusten-arviointi>

MLL <https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/lapsivaikutusten-arviointi/>

Suomen UNICEF <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/materiaalipankki>

Kuntaliitto <https://www.kuntaliitto.fi/kehittaminen-ja-digitalisaatio/johtaminen/kuntajohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakkoarviointi>

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Lisätietoa

Esa Iivonen esa.iivonen@mll.fi

Eevamaija Paljakka eevamaija.paljakka@mll.fi

www.mll.fi